

Дискусионен форум на Висшето училище по застраховане и финанси

ВИЗИЯ, МАЩАБИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА НА ПРИВАТИЗАЦИЯТА В СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ

(Продължение от бр. 2)

В началото казах, че това е процес, който се развива в целия свят. Това е процес на постепенно нарастване на дела и ролята на частното пенсионно осигуряване, като на различни места може би темпът и скоростта, с които това става, са различни. България е в регион, в който тези процеси се развиват по-бързо в сравнение с някои страни от стара Европа, както сме свикнали да я наричаме. Така или иначе, и в тези страни делът на частното пенсионно осигуряване нараства. Там, разбира се, то е организирано по малко по-различен начин. Преди всичко тази дейност в тях се осъществява от работодателите и от синдикалните организации - това е всъщност осигуряване по професионални пенсионни схеми или, както сме свикнали да го наричаме, работодателско осигуряване. То също се числи към формите на частното пенсионно осигуряване, поясни г-н **Бисер Петков**.

Трябва да се знае, че ролята на частно изплащане на пенсиите от този сектор е доста малка по отношение на общото заместване на доходите на лицата, които са пенсионират текущо. В перспектива коефициентът на заместване, който ще се осигурява от задължителната част, т. е. от втория стълб, също не превишава средно 20-30 на сто. Така че ролята на публично управляваните пенсионни системи продължава да бъде водеща в региона и в света, в който живеем.

Приемам критериите и индикаторите, които доц. Христовски предложи за измерването на мащаба на частното пенсионно осигуряване. Наистина важноста на пенсионните фондове и на частното пенсионно осигуряване може да се отчете чрез степента на осигурителната лихва, чрез осигурителното покритие. Разбира се, тези индикатори трябва да се възприемат в някаква степен текущо, защото,

както е известно, съгласно дефиницията в Кодекса за социално осигуряване, под осигурено лице ние приемаме лице, което има поне една осигурителна вноска. Ние отчитаме, че в универсалните пенсионни фондове се осигуряват повече от 2 млн. души, но не разполагаме с точна статистика за истинското състояние на нещата, тъй като голяма част от тях напускат или влизат в трудовия пазар. Но още с първото си появяване в системата те заявяват присъствие и продължават да се отчитат като осигурени лица.

Ще повтора друг важен индикатор - каква част от общото заместване на пенсионния доход се осигурява от частната система, защото в бъдеще от нея ще се изплащат реално пенсии на осигурените лица от тези елементи на пенсионната система.

В заключение, без да имам претенции за пълнота на своето изказване, защото взех отношение само по някои от въпросите, повдигнати в презентацията на доц. Христовски, бих казал следното: мисля, че наистина всички цели, които се поставят с въвеждането на частния елемент в пенсионното осигуряване, са важни, като смятам, че трябва да се търси по-пряко конкуренцията между публичните и частните системи. В някои стратегии на прехода към допълнително задължително пенсионно осигуряване се предвижда за част от населението да има право на избор дали да остане в публичната система, или да премине към частно управляваните системи. Подобни стратегии на преход са заложили в Естония, Словакия, Унгария и, общо взето, резултатите там показват желанието на хората да преминават в новата система. Но има и примери в обратната посока. Когато на лицата, които са част от тази система, им се даде възможност като служебен избор да избират фонд, който се управлява публично, те съответно предпочитат него и по този начин гласуват доверие на публичната система. Така че наистина са много важни нагласите на хората и как те възприемат нещата.

След г-н Петков думата взе **Григор Димитров**. Той започна изказването си полшеговито, заявявайки, че на

тази среща са дошли много хора, които са приватизатори на системата за социално осигуряване, сфера или по-скоро хора, които създадоха условията за това. За разлика от обичайните приватизатори в България те се обогатиха не материално, а духовно, създавайки една доста добре работеща система. Г-н Димитров нарече това явление „едно от добрите неща, които се свършиха в България през последните 15 години - създаването, функционирането и стабилизирането на системата на социалното осигуряване“.

В този смисъл в случая става дума за особен вид приватизация и особен вид приватизатори. Според него голяма част от въпросите представляват интерес от гледна точка на етапността на този приватизационен процес, започнал през 1994 г. и продължаващ и до днес.

Условно казано, приватизацията

ма на частни пенсионноосигурителни дружества, признавайки вече приватизацията в тази област, т. е. част от системата по нормативен път беше предоставена на дружествата за допълнително пенсионно осигуряване. Този етап беше регулиран предварително много добре, подчерта г-н Димитров, изтъквайки създадената нормативна уредба, съответните поднормативни документи, необходимата надзорна институция (в началото това беше Държавната агенция за осигурителен надзор, преминала по-късно в рамките на Комисията за финансов надзор като отделно управление). С други думи, тази приватизация, за отлика от приватизацията в други сфери, не беше „дива приватизация“, а беше добре премерена, подредена и контролирана през цялото време - понякога дори контролът беше твърде тотален, но за щастие - неохотим. В периода 1994-1999 г. бяха регистрирани 136 пенсионноосигурителни дружества. Като се разбира, грубо казано, че няма да има „далавера“, останаха само 8 лицензирани според изискванията на закона дружества. Това е още

едно доказателство, че приватизацията в тази сфера беше съзнателен и добре регулиран процес.

Трябва да си отговорим на въпроса защо се наложи осъществяването на тази приватизация. Според г-н Димитров причините са четири: *първата* е в общата политическа воля, проявена от страна и на управляващото мнозинство, и на опозицията, да се проведе такава реформа. Благодарение на тази воля реформата се започна. *Второ*, имаше обща политическа воля и по отношение на принципите, целите и основните задачи, по които реформата да бъде осъществена, т. е. след добре обмислена концепция, след дълги обсъждания в Комисията по социална политика в тогавашното Народно събрание. *Трето*, на реформата се помагаше, а не се пречеше - и от парламента, и от правителството, и от синдикатите (макар че тук-там се прокрадваше съмнението, че „тези частници ще вземат парите и ще направят нещо с тях“). Съществуваха много добро отношение и от страна на частния бизнес. Работодателските организации и банките също подкрепиха много силно реформата. *Четвърто*, имаше база, върху която реформата да стъпи - това бяха добре функциониращите според критериите за времето си пенсионноосигурителни дружества, обучените вече кадри, които знаеха какво правят и можеха да защитят позицията на реформата, и подкрепата на неправителствения сектор.

Кой беше заинтересован от реформата? Преди всичко държавата, която прехвърли част от бремето си на частните пенсионни дружества и ги натовари с нови отговорности, разбирайки, че сама не може да се справи.

Вторият заинтересован е населението на България, което очевидно създава, че при тази структура на трудовите ресурси и на хората, които правят вноски, след време без създаването на алтернатива просто няма да има други пенсии. Частният капитал също бе заинтересован от реформата, защото виждаше и оценяваше правилно перспективата от създаването на една нова индустрия. И онези, които внесоха пари, които заложили средства, спечелиха.

Какво постигна тази приватизация? *Първо*, създаде нова индустрия, за която не сме си и мечтали, не сме си и представяли. Работя повече от 25 години в системата на труда и социалното осигуряване и никога не съм мислил, че това ще стане някога у нас. *Второ*, създаде се и нов пазар от услуги, но наложен не от държавата, а от потребностите на хората. *Трето*, създадоха се нови инвеститори, които все повече заемат своето достойно място. *Четвърто*, новите потребности създадоха и осигурителна култура у населението. Оценявам като много далновидно решението за създаването на универсалните пенсионни фондове, макар и с такава минимална вноска, защото тя спомогна за създаването на новата култура у хората, и то у младите хора, завърши изказването си г-н Димитров.

Ст. ас. д-р Илко Кръстителски, преподавател във ВУЗФ, постави дискуссионния въпрос защо приватизацията се разглежда единствено като форма на промяна на собствеността, след като за промяна на собствеността съществуват и други форми. Г-н Кръстителски даде като пример административната децентрализация, която представлява в същността си *делегиране на права* и е характерна за първия етап, споменат от Григор Димитров. Другата се изразява в *делегиране на задължение*. В практиката се разглеждат основно процесите на приватизацията. Но ако в социалното осигуряване приватизацията е реализиращ се процес, в здравното осигуряване той предстои. Можем ли да говорим за приватизация, или трябва да се използвават други форми на промяна на собствеността, попита г-н Кръстителски.

В отговор **доц. Христовски** изтъкна, че има различни форми и прояви при смяната на собствеността, като

преминаването от публично в частно не е единственото измерение на тези процеси. Процесите на дерегулиране и на комерсиализация на публичните системи също могат да се разглеждат като част от общия поток на диверсифициране на формите на социална сигурност на хората. Въпросът е къде да се търси границата между общественото и държавното.

В този смисъл многообразието трябва да бъдат различни и използвани и всяко нещо да се оценява в контекста на историческата обстановка, в която протича този процес. Ако да се направи нещо допреди 10-15 години е било смело, сега то изглежда като съвсем нормален процес, дори не радикален. Според изследване, извършено от българска неправителствена

организация и финансирано от Световната банка, един от въпросите към реформаторите е бил: ДКак преценяват реформата 6 години след началото - достатъчно радикална, прекалено радикална или нерадикална? Според повечето от анкетиранияте тя не е била достатъчно радикална. А тогава ни се струваше, че прекалено много прекриваме границите и дори понякога се замисляхме повече от колегите от синдикатите, които ни подкрепяха, дали не правим нещо прекалено радикално, каза г-н Христовски.

Доц. Николов направи обобщението, че тук се открива поле за изява, защото маркираните от доц. Христовски насоки биха могли да бъдат доразвити теоретично още по-задълбочено, което ще обогати формите на реализиране на приватизацията в социалното осигуряване.

Доц. д-р **Нено Павлов**, ректор на СА „Д. А. Ценов“, изрази полу на шега, полу наистина съжаление, че за обсъждането на тази проблематика не е могъл да събере в Свищов подобен екип, въпреки положението от него усилва. Той припомни, че още от началото на 90-те години на миналия век първи за приватизация в социалното осигуряване заговориха специалистите от Световната банка, и то след излизането на доклада за третата възраст. След това заговори Организацията за икономическо сътрудничество и развитие, след това заговори Международният валутен фонд, коментираше се и в Международната организация на труда, но там се въздържаха от становище по този проблем, защото не приемаха много от концепциите на Световната банка.

След това дискусията се пренесе сред политиките, пренесе се и в политическите кръгове в САЩ. Притежаван изследване, което точно така се нарича - „Приватизация на социалното осигуряване“, още от 1995-1996 г. Дори и президентът на САЩ натовари една работна група да извърши подобни изследвания. В Boston College, САЩ, също има работна група, която се занимава с проблемите на приватизацията. Какво е интересното за България: *че ние извършихме този процес, без да споменем изобщо думата приватизация*, изтъкна доц. Павлов.

Приватизацията на социалното осигуряване е фундаментален проблем, който не бива да се извежда само за

социалното осигуряване. Може ли да се приватизира само социалното осигуряване, а индустрията и услугите да не се приватизират? Може ли да има приватизирана индустрия, селско стопанство и т.н., а социалното осигуряване да бъде едноколонна, държавна система? Ако може, то това ще е в някоя, да не казвам каква, страна, каквито вече няма; това означава социалното осигуряване да стои на един крак, изтъкна доц. Павлов. Защото социалното осигуряване вече е бизнес. Не е администрирано, не е бюрократизирана система. По цял свят в икономиката текат либерализационни процеси.

Приватизацията наистина е сложен проблем, но за съжаление в България няма необходимите теоретични разработки и изследвания. Дори в момента едва ли можем да си отговорим на въпроса какво приватизираме. Ако разработим концепция за либерализиране на системата, трябва да си отговорим има ли някакъв пазар тук, или няма пазар, какъв е той и дали можем да го наречем осигурителен пазар, риторично попита доц. Павлов. Той цитира някои специализирани издания, които поддържат рубрика „Осигурителен пазар“.

(Продължава на стр. 17)